

תחביר

המשפט הפשוט

תרכיב 1 – עמ' 159

2. ראש הממשלה – נושא, דחה – נושא (ארבע פעמים)
3. הופנו – נושא, שבעת הנציגים – נושא
4. השפיעו – נושא, דברי הנביא – נושא
5. נחתמו – נושא, הסכמי שביתת נשק – נושא
6. שמעתם – נושא + נושא
7. השתתפנו – נושא + נושא
8. הוגשו – נושא, תביעות ייצוגיות רבות – נושא (בְּחִמְשׁ השנים האחרונות)
9. מה – נושא, קרה – נושא
10. מי – נושא, סיפר – נושא
11. שרדו – נושא, שלושת המטיילים – נושא
12. היזהרו – נושא + נושא
13. כיבו – נושא, כוחות גדולים של מכבי האש – נושא
14. ענית – נושא + נושא
15. מבקרים – נושא, רבבות מטיילים – נושא

תרכיב 2 – עמ' 161

חלק א

1. הילד – נושא, שואף להגיע – נושא מורחב
2. החברה הגדולה – נושא, פשטה את הרגל – נושא מורחב
3. תלמידי הכיתה – נושא, החלו להתכונן – נושא מורחב
4. כל רכושו – נושא, ירד לטמיון – נושא מורחב
5. העיתונאים – נושא, הצליחו לחשוף – נושא מורחב
6. ילדי – נושא, מקפיד וקורא – נושא מורחב
7. הרב – נושא, נוהג לדרוש – נושא מורחב
8. הקהל – נושא, הצביע ברגליים – נושא מורחב
9. כל נשות המשפחה – נושא, החלו להכין – נושא מורחב
10. שער הדולר – נושא, הולך ופוחת – נושא מורחב
11. חזרתי ושיננתי – נושא + נושא מורחב
12. המחשבות הטורדניות – נושא, הדירו שינה מעיניי – נושא מורחב
13. מדינות האזור – נושא, הולכות ומתעצמות – נושא מורחב
14. המשכתי לקרוא – נושא + נושא מורחב
15. הבחור – נושא, ביקש את ידה – נושא מורחב

יחסו של הדובר לפעולה המסומנת בשם הפועל: (1) שואף להגיע, (6) מקפיד וקורא
 ניב שגרעינו פועל: (2) פשטה את הרגל, (4) ירד לטמיון, (8) הצביע ברגליים, (12) הדירו שינה מעיניי, (15) ביקש את ידה
 תחילתה, המשכייתה או סופה של פעולה: (3) החלו להתכונן, (9) החלו להכין, (14) המשכתי לקרוא
 חזרה על הפעולה/הרגל: (7) נוהג לדרוש, (11) חזרתי ושיננתי
 יכולת / אפשרות ביצוע: (5) הצליחו לחשוף
 שינוי והתהוות: (10) הולך ופוחת, (13) הולכות ומתעצמות

ע"כ ערב - עמ' 162

1. הולך ומסתבך = נשוא מורחב
2. הנושא המורחב בשיר זה מציין חזרה על פעולה, תהליך מתמשך. החלפת סדר המילים מחזקת את מוטיב החזרה. לאחר שאהובתו נפרדת ממנו, הדובר נמצא במעין מעגל רגשי שבו הוא מסתובב סביב עצמו ללא מטרה או כיוון. הוא נמצא במערבולת רגשית שאין ממנה דרך מוצא, אלא הדרך רק הולכת ומסתבכת. יש כאן מעין תחושה של חזרה אוטומטית של פעולת ההליכה וההסתבכות הרגשית.
3. סימני פיסוק יוצרים עצירה. מרגע שהאהובה אמרה לו "לך", הוא נמצא בסערת רגשות, בהליכה ללא מטרה, ללא עצירה, ללא מוצא, בתחושת חוסר אונים ללא פתרון. הוא נמצא בדרך ללא סוף. הקורא אמנם מסיים את קריאת השיר, אך הדובר בשיר ממשיך ללכת בדרך אל הלא נודע. הוא ממשיך במערבולת הרגשית שאין הוא רואה את סופה.

תרגיל 3 - עמ' 164

1. מציעים - נושא סתמי + נושא (עשרים ושלושה חוגי העשרה)
2. נודע - נושא סתמי + נושא
3. סוכם - נושא סתמי + נושא
4. רבים - נושא, מעדיפים לצפות - נושא מורחב
5. מציעים - נושא סתמי + נושא (בשלושה אחוזים נחצי או שלושה נחצי אחוזים)
6. החלו להשתמש - נושא סתמי + נושא מורחב
7. אוספים - נושא סתמי + נושא
8. נפגשו - נושא, שמונה עשר התלמידים - נושא (שמונה עשר)
9. הגידול התרבותי של תות שדה - נושא, החל - נושא (במאה השלוש עשרה)
10. בעלי החנויות בשכונה - נושא, החלו להתקבץ - נושא מורחב
11. יתאספו - נושא, בני משפחותיהם של הנופלים - נושא
12. לואי הארבעה עשר - נושא, מלך - נושא (המאה השמונה עשרה)
13. צמח - נושא, מוזאון אמנות לתפארת - נושא
14. תשעה שחקנים - נושא, לא זומנו - נושא
15. הושג - נושא, הסכם בין הממשלה לבין הסטודנטים - נושא
16. היא - נושא, עשתה - נושא
17. מקדימים - נושא סתמי + נושא
18. לא אפשרו - נושא סתמי + נושא
19. לא יתוקנו - נושא, תקלות במערכת הטלפונים - נושא (עשרה במאי אלפיים נחמש עשרה)
20. נודע - נושא סתמי + נושא
21. סוכם - נושא סתמי + נושא (שתתי שרות החוף)

- א. משפט (1) – הסתמיות מובעת באמצעות פועל בהווה ברבים ללא ציון עושה הפעולה. **מנתחים...**
 משפט (2) – הסתמיות מובעת באמצעות פועל סביל ואחריו מילת יחס. **הוחלט על...**
 ב. היתרון הוא שהסתמיות באה להדגיש את תוצאות הפעולה, ולא את עושי הפעולה. במשפטים אלו ברור מי מבצע את הפעולות: במשפט (1) – רופאים מנתחים, במשפט (2) – מנהלי בתי החולים.
 ג. במשרד הבריאות **חתמו** על הסכם בדבר מעבר לניתוחים בקרני לייזר עם שלושה בתי חולים.

תרגיל 5 – צמ' 165

1. בתאטרון... עובדים השחקנים / עובד הבמאי // תאטרון הבימה עובד...
2. בהנהלת... החליטה ההנהלה / הנהלת הסינמטק החליטה... / מנהל הסינמטק החליט...
3. הרופאים / המנתחים / בתי החולים מציעים...
4. מפעלים שונים "הורגים"...
5. עיתונאים / אנשי תקשורת הגיעו...
6. מדענים / חוקרים / אנשי מדע פיתחו...

תרגיל 6 – צמ' 165

1. **כותרת א:** בדיקת הסעות ילדים על ידי בוחני תנועה – נושא, מתעכבת – נושא
הידיעה: הוחלט – נושא סתמי + נושא, ממשיכים להסיע – נושא סתמי + נושא מורחב
2. **כותרת ב:** תלמיד – נושא, נכוה – נושא
הידיעה: סירבו לאפשר – נושא סתמי + נושא מורחב
3. (בכותרות – הנושא התחבירי מופיע. אולם בידיעה עצמה הנושא סתמי).
 בשתי הדוגמאות יש צורך בקבלת אחריות למחדל. בהצגת הדברים בדרך של נושא סתמי יש כוונה להסתיר את מבצע הפעולה כנראה במגמה להימנע מלקיחת אחריות.

הערה:

בכותרת ב, על אף שהנושא התחבירי מופיע (תלמיד), הפועל בסביל עצמו (נכוה) מביע סתמיות מכיוון שמבצע הפעולה לא מוזכר. פועל סביל ללא ציון עושה הפעולה מביע סתמיות, לכן, גם בכותרת ב אין לקיחת אחריות על מחדל ואף לא הפניית אצבע מאשימה כלפי האחראים למחדל (משום שלא ידוע מי גרם לכווייה).

1. טקסט א

מחוץ למרכז עצמו פוגשים את הררי...
בשלב זה של הסיוור מקבלים הסבר...
אחר כך מתנסים בחוויה...
בשלב הבא שומעים את הסיפור...
באולם נוסף רואים סרט...
ומהמרפסת משקיפים על מערך...

טקסט ב

כדי להגיע למקום נוסעים בכביש 4 ופונים מזרחה...
עולים בכביש המפותל ומגיעים לאחר 5.5 ק"מ לפינת ההנצחה...
מפינת ההנצחה עולים בכביש עוד כ-500 מטר, פונים שמאלה לכיוון בית אורן ומיד חונים...
ממפרץ החניה יורדים בשביל הרחב כ-200 מטר ומגיעים לרחבה...

2. בטקסט הראשון אין חשיבות למבצע הפעולה. הכוונה היא ש"כולם" עושים זאת.
בטקסט השני יש שימוש באחת הדרכים למתן הוראות.

3. טקסט א - דבר אחד בטוח: אחרי הביקור לא תזרקו יותר ניירות סתם לפח. תזרקו – נושא + נושא
טקסט ב - אם תעלו במעלה ההר ותתיישבו על אחד הסלעים, תוכלו להתרשם מהסתוונות הרבות ומהכרכומים שפורחים מסביב. שלושת הפעלים המודגשים מכילים נושא + נושא.
4. המשפט מטקסט א - אחרי הביקור לא זורקים יותר ניירות סתם לפח.
המשפט מטקסט ב - אם עולים במעלה ההר ומתיישבים על אחד הסלעים, יכולים להתרשם מהסתוונות הרבות ומהכרכומים שפורחים מסביב.

5. בשני הקטעים המקוריים יש פנייה אישית אל קורא הקטע במטרה לערב אותו במסר שאותו הכותב רוצה להעביר. במקרה הראשון - לעודד מחזור נייר, ובקטע השני – תיאור של מה שצפוי לקורא אם אכן יצא לטיול המומלץ. השימוש בסתמיות עלול "לפספס" מטרה זו, כי הוא מאבד את הפנייה האישית ומשאיר את המסר ל"כולם", ולא לקורא הפרטי, שאליו מכוונים הדברים.

שם המספר בטקסט ב

בכביש ארבע (מספר סתמי)...
כביש מספר שבע שתיים אחת / שבע מאות עשרים ואחת
לאחר חמישה קילומטרים וחצי...
פחמש מאות מטר/מטרים...
כמאתיים מטר/מטרים...

המשלימים במשפט

תרכ"ף – עמ' 168

גרעין הנושא + לוואי, נושא, נושא + נושא, נושא מורחב, נושא סתמי + נושא

2. שלושה דגמים של בניינים נבנו ...
3. הספרייה העירונית שלנו מכילה ...
4. צירפתי את התלמידים ...
5. הציור שבפינה נרכש ...
6. ההכנות לקראת החג הורגשו ...
7. בני הצעיר מעדיף לקרוא ...
8. גרם לה הליקוי בהתפתחותה.
9. חברי הקבוצה התאמצו לטפס ...
10. מי צפה ... ?
11. מטלפנים למגן דוד אדום.
12. ממצאים ארכאולוגיים יכולים לתרום ...
13. חזרנו ואמרנו ... (נושא + נושא מורחב)
14. הסופר הוודיק החל לכתוב ...
15. הודיעה לנו מנהלת המתנ"ס על ...
16. במדור "דרושים" בעיתונות היומית מופיעות הצעות עבודה מגוונות.
17. בעולם מוכרים שמונה מינים של צבי ים בסכנת הכחדה. (שמונה מינים)
18. הביטן הישראלי הרשמי בפסטיבל הקולנוע בקאן נחנך על ידי שרת התרבות והספורט של ישראל.
19. במהלך 4 ימי הניסוי אכלו משתתפי המחקר בתזונה נבונה ארוחת צהרים במעבדת המחקר. (אך־בעת ימי הניסוי)
20. בשנות ה-50 של המאה ה-20 התרחשו בארצות המערב מקרים רבים של היעלמות תינוקות מבתי חולים.
(בשנות החמישים של המאה העשרים)
21. בשבוע הספר 2014 החליטה הספרייה המרכזית לעיוורים בארץ לפתוח את עולם המידע בפני כבדי הראייה באמצעות פורמטים נוחים עבורם. (בשבוע הספר אלפיים וארבע עשרה)

1. ניל"י - נושא, רשת הריגול היהודית - תמורה, פעלה - נושא, זיכרון יעקב - תמורה (למושבה)
2. תל אביב - נושא, העיר העברית הראשונה - תמורה, נוסדה - נושא
3. בנימין זאב הרצל - נושא, חוזה המדינה - תמורה, כתב - נושא, אלטנוילנד - תמורה
4. תאטרון הבימה - נושא, התאטרון הלאומי של ישראל - תמורה, נוסד - נושא
5. עת-מול - נושא, עיתון ... ועם ישראל - תמורה, מתפרסם - נושא
6. הסאקסופון - נושא, כלי... הנשיפה - תמורה, קרוי - נושא, אדולף סאקס - תמורה
7. אליעזר בן יהודה - נושא, מחייה הלשון העברית - תמורה, רצה למצוא - נושא מורחב
8. חיבר - נושא, המלחין האיטלקי הנודע - נושא, ג'וזפה ורדי - תמורה, אאידה - תמורה

כצילוף 1 - עמ' 171

1. התמורות:

1. ועדת חקירה מטעם הבריטים למציאת פתרונות לסכסוך בין הערבים ליהודים בארץ ישראל.
 2. התיישבות להקמת יישובים חקלאיים קטנים בארץ ישראל באזורים הרגישים מבחינה ביטחונית.
 3. קיבוץ בעמק בית שאן.
 4. הקיבוץ הדתי טירת צבי.
2. היה חסר בו מידע נחוץ שעשוי לפגום בהבנת הטקסט.
3. בשתי התמורות הראשונות התמורות ארוכות ומוסרות מידע רב. החלפת המקום עלולה לפגום בזרימה של הטקסט ובמקצב שלו. בשתי התמורות האחרונות שהן קצרות ואינן מוסרות מידע רב, אין הבדל בין שני הניסוחים.

שם המספר:

בשנת אלף תשע מאות שלושים נשש

חמישים וְשָׁנַיִם יישובים

בְּעֶשְׂרֵה בְּדַצְמֵבֵר אלף תשע מאות שלושים ושש

בְּשָׁלוּשִׁים בְּיוֹנֵי אלף תשע מאות שלושים וְשָׁבַע

1. **קבוצה 1 - תרומה מועטה לטקסט זה**

- (1) דגנית, חברה טובה שלי – תמורה זו מרחיבה את המידע על דגנית ועל הקשר שלה לכותבת הסיפור, אך מעבר לכך היא אינה תורמת לטקסט ולמידע המופיע בו.
- (2) עסק מוכר, עסק למכירת חומרי דישון לחקלאות – גם תמורה זו מרחיבה את המידע על העסק שלפקודתו נכתבה ההמחאה, אך מעבר לכך היא אינה תורמת לטקסט ולמידע המופיע בו.

קבוצה 2 - תמורות התורמות לטקסט זה

- (1) אני ועוד שמונה מחבריי, כתבים, עורכים ומעצבים ב"ממון"... ואדם נוסף, חבר לצוות ב"ממון", - התמורה מציגה את עיסוקם של חברי הקבוצה. כולם עובדים במדור הכלכלי של העיתון. לתפקיד שלהם יש חשיבות לאירוע זה. יש להם רקע בכלכלה, ולכן אפשר לסמוך על המידע שהוצג כאן. מאחר שהם עובדים בעיתון, יש להם הכוח והיכולת להשפיע. ואכן הסיפור התפרסם במדור "ממון" וחשף את המחדל לקהל הרחב. אין ספק שמידע חשוב זה שנחשף על ידי אנשי מקצוע, יכול לעזור לאנשים רבים ואף יגרום להם לפעול ולבדוק את חשבונות הבנק שלהם.
- (2) היקר לנו מכול, החברות, הכסף ומקום העבודה – התמורה מרחיבה את המידע באשר למילה "היקר". מילה זו יכולה להביע כל דבר - אדם יקר, חבר יקר, משהו בעל ערך, אך כאן מדובר על הימור שבו הם עלולים לאבד שלושה דברים חשובים בחייהם: את החברים, את הכסף ואת מקור הפרנסה. אכן תמורה זו מעניקה לאירוע אפקט של מתח. מה יקרה אם...
- (3) כל הבנקים שלנו, המשמר, כספנו, מולדת, ובנק המושבים – ציון שמות הבנקים יוצר אמינות לסיפור. זה לא סיפור סתמי על בנקים. (בכתבה המקורית) יש ציון מפורש של שמות הבנקים. באמצעות התמורה מועבר לנו מידע ברור - הדבר קורה בכל הבנקים הגדולים והנחשבים בארץ, בנקים שאנו אמורים לסמוך עליהם. סביר להניח, שציון שמות הבנקים ידרבן אותנו לפעול ולבדוק את החשבונות שלנו.
- (4) עו"ד גלעד נרקיס, מומחה לדיני בנקאות – בעריכת דין יש תחומים רבים. עו"ד זה מתמחה בתחום שבו עוסק הסיפור, ולכן אפשר לסמוך על קביעתו, ודבריו מעניקים גם הם אמינות לאירוע.

2. כשאנו מחליפים את התמורה בשם העצם שלפניה המידע נשמר, אך הקריאה אינה שוטפת וזורמת, ולעתים ההחלפה יוצרת חוסר תקינות שפתית. אמנם התמורה "הקלסית" אמורה להחליף את שם העצם שלפניה, אך בעברית החדשה אנו נתקלים בתמורות שמכילות את המידע המופיע בשם העצם שלפניהן, אולם הן אינן יכולות לבוא לפניו.

3. **הפיכת תמורות למשפטים עצמאיים:**

- (1) אני ועוד שמונה מחבריי, שכולנו כתבים, עורכים ומעצבים ב"ממון", החלטנו להמר על היקר לנו מכול, שהוא החברות, הכסף ומקום העבודה, ולערוך ניסוי קטן.
- (2) וגילינו... כל הבנקים שלנו כיבדו את ההמחאות שלנו. הבנקים שלנו הם המשמר, כספנו, מולדת, ובנק המושבים.

הניסוח העדיף - תשובה אפשרית:

התמורה משמשת לעתים לדחיסת מידע. לכותב יש עניין לתאר משהו ולמסור עליו מידע בתבנית מצומצמת, ולכן הוא משתמש בתמורה למסירת מידע נוסף. כך הוא חוסך ניסוח של עוד משפט עצמאי. משפט עצמאי זה עלול לעתים ליצור סרבול מיותר ועצירה בשטף הקריאה כמו בדוגמה (2).